

Een geslachtsregister in de Bijbel is een familiegeschiedenis met een verhaal

‘Toen Adam 130 jaar was, verwekte hij een zoon die op hem leek, die zijn evenbeeld was. Hij noemde hem Set. Na de geboorte van Set duurde Adams leven nog 800 jaar. Hij verwekte zonen en dochters. In totaal leefde hij 930 jaar. Daarna stierf hij. Toen Set 105 jaar was, verwekte hij Enos. Na de geboorte van Enos leefde Set nog 807 jaar. Hij verwekte zonen en dochters. In totaal leefde hij 912 jaar. Daarna stierf hij. Toen Enos 90 jaar was, verwekte hij Kenan. Na de geboorte van Kenan leefde Enos nog 815 jaar. Hij verwekte zonen en dochters. In totaal leefde hij 905 jaar. Daarna stierf hij. Toen Kenan 70 jaar was, verwekte hij Mahalalel. Na de geboorte van Mahalalel leefde Kenan nog 840 jaar. Hij verwekte zonen en dochters. In totaal leefde hij 910 jaar. Daarna stierf hij. Toen Mahalalel 65 jaar was, verwekte hij Jered. Na de geboorte van Jered leefde Mahalalel nog 830 jaar. Hij verwekte zonen en dochters. In totaal leefde hij 895 jaar. Daarna stierf hij. Toen Jered 162 jaar was, verwekte hij Henoch. Na de geboorte van Henoch leefde Jered nog 800 jaar. Hij verwekte zonen en dochters. In totaal leefde hij 962 jaar. Daarna stierf hij.’

deel van een geslachtsregister uit de Bijbel (Genesis hoofdstuk 5)

Dat veel Bijbellezers de geslachtsregisters overslaan, is begrijpelijk: die lange lijsten met namen in het Oude en Nieuwe Testament, wat moet je daarmee? De schrijver van de brief aan Titus roept in het Nieuwe Testament zelfs expliciet op je verre te houden van 'dwaze speculaties en geslachtsregisters' (Titus 3:9, vgl. 1 Timoteüs 1:4). Toch roepen die lijsten de vraag op of er een betekenis in verborgen ligt.

De Bijbel telt zo'n vijftientwintig lijsten, in twee soorten. De ene soort beschrijft één geslachtslijn waarbij de herkomst wordt verteld van de hoofdpersoon van het verhaal. Daarnaast zijn er lijsten die uitwaaiëren: ook de leden van de verschillende zijtakken worden benoemd. De eerste soort noemt alleen vaders en zonen, de tweede (ook) broers en neven.

Bij gebrek aan bewijs buiten de Bijbel is moeilijk te zeggen of die lijsten kloppen. Maar binnen de Bijbel zelf kunnen sommige lijsten met elkaar vergeleken worden – omdat er meerdere versies van zijn – en dan wordt duidelijk dat de traditie behoorlijk flexibel is. Matteüs ziet er geen been in een paar koningen van Juda over te slaan om de telling in het geslachtsregister van Jezus kloppend te krijgen. Aan sommige lijsten kunnen historische namen ten grondslag liggen, maar ik beschouw ze zelf als een deel van het verhaal – het grote verhaal dat de Bijbel vertelt over Israël te midden van de volkeren en over de komst van Jezus Messias. Wat betrouwbaarheid betreft, is er geen verschil met de verhalen zelf: binnen de context waarin ze staan hebben ze een functie en zijn ze waar, wat belangrijker is dan juist of correct.

Van wie ben je er een?

De lineaire lijsten in de Bijbel beantwoorden de vraag naar iemands herkomst. Net zoals je bij ons, zeker in dorpen, werd aangeduid als 'Marietje van Jan en Hendrika'. Zo krijg je een naam, waarmee je tot persoon wordt – die naam, dat ben jij en niemand anders – en geplaatst wordt in de lijn der geslachten. (Je zou verwachten dat dat in onze geïndividualiseerde samenleving zou verdwijnen, maar meer dan vroeger zijn mensen op zoek naar hun roots. Kinderen van wie een of beide biologische ouders onbekend zijn speuren naar hun herkomst. Alleszins begrijpelijk, maar het is de vraag of je via DNA je 'echte' bestaan op het spoor komt, of dat je bent wie je bent door de geschiedenis die jij zelf gemaakt hebt op de plek waar je leeft.)

Bij de eerste geslachtslijst in de Bijbel, in Genesis 5, wordt een strakke lijn gevolgd: van elke generatie wordt in drie regels verteld hoe de stamvader van die generatie geboren wordt, na een aantal jaren een zoon verwekt, nog andere zonen en dochters krijgt, en sterft. Verwekt worden, geboren worden, zelf een nieuwe generatie voortbrengen, en sterven. Dat is de essentie van het leven en die lijst bevestigt dat het zo doorgaat.

Waarom zijn kinderen en vooral die oudste zoon zo belangrijk? In de Bijbel staat 'zoon' voor toekomst. Kinderloosheid is ook in onze samenleving vaak een groot verdriet, maar in de oudheid nog op een andere manier: een leven zonder kinderen werd gezien als werkelijk onvruchtbaar. Het grootste deel van het Oude Testament kent geen verwachting van leven na dit leven, geen 'hiernamaals', dus zijn kinderen de manier waarop een mens toekomst heeft. Komt die zoon er, dan is dat meteen het hoogtepunt van het bestaan; ontbreekt die, dan is dat dramatisch.

De lijst in Genesis is monotoon, maar soms wordt die monotonie doorbroken. Henoch en Metuselach doen dat al een beetje, maar na tien generaties gebeurt er echt iets nieuws. De drie regels van Noach zijn namelijk opgesplitst: het begin vinden we in Genesis 5 vers 32, met de variatie dat hij drie zonen krijgt met alle drie een naam: Sem, Cham en Jafet. Het restant van dit bericht lezen we pas in Genesis 9 vers 28 en 29. Daar blijkt voor Noach het middelpunt van zijn leven niet de geboorte van zijn oudste zoon te zijn, maar de zondvloed. In de vier hoofdstukken ertussen wordt verteld over de grote vloed die de aarde schoon moet wassen van het kwaad dat bedreven is. Zal dat vanaf nu het ijkpunt van menselijk leven worden, 'voor en na de ramp', zoals men in Zeeland nog spreekt van voor en na 'het water' (van 1953)? Of is er troost voor de toekomst, zoals Noachs naam moet aanduiden?

In Genesis 11 volgen opnieuw geslachtslijsten, en waarachtig, tien geslachten na Noach krijgt ook Terach drie zonen met een naam. *L'histoire se répète*? Toch niet. Dit verhaal krijgt een nieuwe wending en een ander

tempo: niet meer tien generaties per hoofdstuk, maar vele hoofdstukken per generatie. Want nu wordt een van die drie, Abram, door God geroepen (Genesis 12:1). Het lijkt wel alsof het verhaal zich gehaast heeft naar deze voorlopige ontknoping, alsof het hierom begonnen was. Volgens mijn leermeester Frans Breukelman sr. (1916-1993), is dat ook zo: het draait in Genesis om het ontstaan van Israël onder de volkeren.

Deze geslachtsregisters vormen een geraamte, een frame waarbinnen de geschiedenis zich afspeelt. Ze verhouden zich tot de verhalen zoals op een weefgetouw schering en inslag, en in muzikale termen als basso continuo tegenover de melodie. Ze vertellen dat de geschiedenis doorgaat, wat er ook gebeurt, vader op zoon. Dat kan troostend zijn, maar ook benauwend: is dit wel geschiedenis, loopt het ergens op uit met al die mannen? Loopt het niet in zichzelf vast, in ellende en kwaad en oordeel daarover?

De verhalen van Genesis kunnen niet zonder dat geraamte van opvolging van generaties, maar ze variëren er sterk op. Ze doorbreken continu de strakheid. Echte geschiedenis begint wanneer Abram wordt weggeroepen uit het familieverband naar de toekomst die God hem belooft. Het ontbreken van de vrouwen kan ons ergeren, de Bijbel is ontstaan in een door mannen gedomineerde cultuur en dat blijft je merken, maar er is troost. De moeders mogen dan in de lijsten buitenspel blijven, in de verhalen allerminst: ze doen ertoe. Zij zorgen vaak dat er iets gebeurt. Ook de strakke volgorde van de eerstgeboorene blijkt in de praktijk helemaal niet zo strak. Integendeel: waar het erom spant, daar is het steeds níét de oudste met wie de geschiedenis doorgaat. Dat was al zo bij Kain die zichzelf buitenspel zette, maar ook Noachs zoon Sem is niet de oudste, Abram is niet de oudste. Isaak heeft in Ismaël een ouder halfbroertje en bij Jakob en Esau wordt de omkering van oudste en jongste zelfs het thema. Het verhaal zegt steeds: er ligt veel minder vast dan je denkt, de geschiedenis wordt gemaakt door mensen en tegelijk op de manier zoals God dat heeft bestemd.

Juist in wat ongedacht en niet volgens de regels is, openbaart zich Gods geschiedenis

Voor we naar Jezus gaan, eerst nog iets over die andere lijsten, opsummend en uitwaaiërend. Het is duidelijk dat daar allerlei belangen aan kleven. Lijsten kunnen zomaar gebruikt worden om mensen de maat te nemen en uit te sluiten. Uit onze eigen wereld weten we hoe belangrijk het is op bepaalde lijsten te staan en op andere juist niet. Twee voorbeelden. In Ezra 2 vinden we lijsten van teruggekeerde ballingen, met in vers 59-63 een merkwaardig incident. Enkele families beweren van priesterlijke afkomst te zijn, maar kunnen dat ondanks zoek in registers niet bewijzen. Dus worden ze van het priesterschap uitgesloten, met alle bijbehorende prestigeverlies en economische terugval van dien. Zo gaat dat in een samenleving waarin records belangrijk zijn.

Een positievere voorbeeld: het boekje Ruth eindigt verrassend met een klein stukje Genesis-imitatie: een geslachtsregister. Dat laat zien dat Boaz, en dus ook Ruth de Moabitische, buitenlandse, slechts drie generaties verwijderd zijn van niemand minder dan koning David. Dat is religieus-politiek bepaald niet onschuldig, want dat botst met Deuteronomium 23:3, waar een Moabit 'nog niet tot in het tiende geslacht' tot de vierende gemeenschap van Israël mag worden toegelaten. Wat is hier aan de hand? Zien we hier binnenbijbelse discussie, waarbij de figuur van Ruth gebruikt wordt om een al te etnische afgrenzing van het volk tegen te gaan? Creatieve, alternatieve genealogie om ruimte te creëren? Het zou zomaar kunnen!

Jezus

In het Nieuwe Testament wordt Jezus door twee van de vier evangelisten voorzien van een serieuze stamboom. Het doel is duidelijk: Jezus verwortelen in de geschiedenis. Hij komt niet uit de lucht vallen, maar heeft een

Joep Dubbink

Dr. Joep Dubbink is predikant te Uithoorn (PKN) en bijzonder hoogleraar Bijbelse theologie op de Dirk Monshouwer leerstoel aan de Vrije Universiteit.

geschiedenis in het volk Israël. Beide lijsten vertonen fikse onderlinge verschillen, die te maken hebben met de theologische insteek van de auteurs. Dat is in lijn met de flexibiliteit die we al kennen, en maakt het onmogelijk een van beide lijsten te verabsoluteren.

Volgens Matteüs hebben we bij Jezus te maken met de geschiedenis van Israël, die dóórgaat en tot z'n doel komt. Hij schrijft programmatisch boven zijn evangelie: 'Boek van de genesis van Jezus Christus, zoon van David, zoon van Abraham' (Naardense Bijbel). Het Griekse woord 'verwekken', waarvan het woord genesis (verwekking, ontstaan) is afgeleid, brengt ons meteen terug in oudtestamentische terminologie. Er gaat iets gebeuren, de grote namen uit de geschiedenis van Israël moeten meteen klinken: Abraham, de gekozene, en David, die staat voor het koningschap.

Drie fasen onderscheidt Matteüs in die geschiedenis, tussen twee scharnierpunten: het koningschap van David en de Babylonische ballingschap, die grote crisis in het volksbestaan van Israël. Drie keer veertien generaties, twee keer het heilige getal zeven, maar ook de getalswaarde van de letters van David. Enkele keren wordt die cadans onderbroken: vier keer omdat een vrouw genoemd wordt. Tamar, die haar schoonvader noodgedwongen verleidt in een scabreus verhaal (Genesis 38); Rachab, de hoer in Jericho die de goede keus maakt en als niet-Israëliet met het volk wordt gered (Jozua 2 en 6); Ruth, al genoemd, en 'de vrouw van Uriah', Batseba, de moeder van Salomo, een herinnering aan echtheit en moord door diezelfde David – inderdaad, het blijft mensengeschiedenis. Met al die vrouwen is iets bijzonders aan de hand. Vaak zijn zij het die de geschiedenis maken, vaak zijn ze buitenlands (Tamar, Rachab en Ruth) en alle keren gebeurt er iets onverwachts: juist in wat ongedacht en niet volgens de regels is, openbaart zich Gods geschiedenis. Dat moet dan ook bij de vijfde vrouw, Maria, het geval zijn.

Lucas vertelt anders. Hij komt pas halverwege hoofdstuk 3 met Jezus' stamboom, zinvol aansluitend op de erkenning van Jezus vanuit de hemel ('Deze is Mijn Zoon!') na zijn doop door Johannes (3:22, 23-38). Hij volgt het spoor terug, verder dan Abraham: naar Adam, en naar God! Jezus' Zoon-van-God-zijn wordt gelegd naast de herkomst van Adam, bij God vandaan. Het zijn bij hem 77 namen. 7, en 70, zijn getallen van de volkeren; in de 'volkerentafel' in Genesis 10 kun je ook 70 namen tellen. Zo zien we hier, zonder ontkenning van het bijzondere van Israël, iets van Lucas' nadruk op de wijde wereld waarvoor het evangelie gegeven is.

Beide verhalen vertonen echter eenzelfde bijzonderheid. Terwijl het almaar over mannen gaat die zonen verwekken lezen we bij Matteüs aan het eind, bij Jozef, niet dat hij Jezus verwekte, maar dat hij de man van Maria is: 'Bij haar werd Jezus verwekt, die Christus wordt genoemd' (Matteüs 1:16). Zo omslachtig moet het, omdat een engel in een droom aan Jozef uitlegt dat het kind van Maria verwekt is door de heilige Geest (1:20). Eenzelfde bijzondere wending bij Lucas, als hij Jezus noemt 'naar men meende een zoon van Jozef' en ook ruimte laat voor het verhaal van 'zijn' engel (Lucas 3:23, 1:31).

De logische vraag is dan natuurlijk: waartoe dienen die lijsten? Als het DNA van Jezus toch niet van Jozef afkomstig is, waarom dan zoveel moeite gedaan voor zo'n geslachtslijst? Dat is nou typisch een moderne vraag. Maar hier worden geen feiten aangevoerd over de genetische herkomst van de Messias, er wordt verteld wie Hij is en wat Hij komt doen. Dáárvoor dienen die geslachtslijsten, want die verwortelen Jezus diep in Israël. Tegelijk, als schering tegen de inslag, als melodie op het doorgaande ritme, wordt het verhaal verteld van iets geheel anders, geschiedenis die vanuit de hemel begint.

Nut

Nutteloos, die geslachtslijsten? Wel als je er mee aan het speculeren gaat. Niet als je ze ziet als de achtergrond van de betrouwbare opvolging van generaties. Geslachtslijsten zeggen, met Muus Jacobse:

*Zolang God kinderen in ons midden zendt
heeft hij zich nog niet van ons afgewend*

Maar tegen die achtergrond vertellen de Bijbelse auteurs hun eigen verhalen over een nieuwe geschiedenis, die kan en gaat gebeuren.